

Wiesław SZUTA\*

\*Wyższa Szkoła Medyczna w Sosnowcu

## Filozofia polska na tle filozofii europejskiej w XX wieku

Zakład Filozofii Instytutu Filozofii, Socjologii i Psychologii Wydziału Nauk Społecznych Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie zorganizował w dniach 24 i 25 października 2013 roku konferencję zatytułowaną *Filozofia polska na tle filozofii europejskiej w XX wieku*. Podczas pierwszej części obrad plenarnych wygłoszono osiem referatów. Natomiast w ramach dwóch sekcji tematycznych – odbywających się w oddzielnych salach – przedstawionych zostało szesnaście krótkich wystąpień. Drugiego dnia konferencji dziewiętnaście komunikatów było również prezentowanych w dwóch, równoległe przebiegających sesjach tematycznych. Z uwagi na ogromne bogactwo tematyki oraz sporą liczbę prelegentów częstochowskiej konferencji w sprawozdaniu ograniczono się do krótkiego zasygnalizowania wystąpień w ramach posiedzeń plenarnych, które odbywały się w auli Wydziału Nauk Społecznych.

Otwarcia konferencji dokonał dziekan Wydziału Nauk Społecznych dr hab. prof. AJD Romuald DERBIS, który powitał wszystkich gości i organizatorów, dziękując im za przygotowanie tego naukowego spotkania. Następnie dziekan oddał głos dyrektorowi Instytutu Filozofii, Socjologii i Psychologii dr. Adamowi OLECHOWI, który z kolei podziękował władzom Wydziału za udzielone wsparcie przy organizacji konferencji. Następnie poprosił o zabranie głosu kierownika Zakładu Filozofii prof. dr. hab. Andrzeja ZALEWSKIEGO. Profesor

A. ZALEWSKI wyraził szczególne podziękowania dr. Maciejowi WOŹNICZCE za bezpośrednie zaangażowanie w przygotowanie tej dwudniowej konferencji. Kończąc swoje wystąpienie, profesor życzył wszystkim uczestnikom owocnych obrad i poprosił dr. hab. Pawła POLAKA o przewodniczenie pierwszej części obrad plenarnych.

Podczas tej sesji plenarnej wygłoszono następujące referaty:

- Prof. dr hab. Roman DAROWSKI SJ (Akademia Ignatianum w Krakowie): *Wkład Polaków do myśli filozoficznej na świecie w XX wieku*<sup>1</sup>.
- Dr hab. Grażyna SZUMERA (Uniwersytet Śląski w Katowicach): *Zwolennicy psychologii narodów w myśli polskiej pierwszej połowy XX wieku*.
- Dr hab. prof. UKSW Artur ANDRZEJUK (Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Polski Uniwersytet na Obczyźnie): *Filozofia na polskiej emigracji niepodległościowej w Wielkiej Brytanii (1940–1990)*.
- Dr hab. prof. UZ Stefan KONSTAŃCZAK (Uniwersytet Zielonogórski): *Z europejskiej perspektywy. Zbigniew Antoni Jordan jako historyk najnowszej filozofii polskiej*.

Drugiej części obrad plenarnych, podczas której zostały wygłoszone cztery – niżej wymienione – referaty, przewodniczył prof. dr hab. Andrzej ZALEWSKI.

- Dr hab. Paweł POLAK (Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie, Centrum Kopernika Badań Interdyscyplinarnych): *Polscy myśliciele wobec teorii względności w latach 1905-1925*.
- Prof. dr hab. Andrzej ZALEWSKI (Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie): *Romana Ingardena teoria filmu*.

---

<sup>1</sup> W imieniu Księędza Profesora wykład przedstawiła mgr Wanda PLICH, doktorantka Akademii Ignatianum.

- Dr hab. Andrzej CIAŻELA (Akademia Pedagogiki Specjalnej w Warszawie): *Miejsce „nowego humanizmu” Bogdana Suchodolskiego w panoramie polskiej i europejskiej myśli XX i XXI wieku.*
- Dr hab. Marek REMBIERZ (Uniwersytet Śląski w Katowicach): *Wzorce osobowe rzetelnego uprawiania i nauczania filozofii – z polskiej debaty metafizycznej.*

Zagadnienia poruszane w piętnastominutowych komunikatach, wygłoszonych pierwszego dnia konferencji w sekcjach tematycznych, zostały podane na końcu sprawozdania.

Krótkiego podsumowania pierwszego dnia konferencji podjął się – w imieniu organizatorów – dr Maciej WOŹNICZKA.

Drugiego dnia konferencji, podczas trzech sesji, wygłoszono krótkie referaty, których tytuły również zamieszczono na końcu sprawozdania.

### Omówienie wykładów plenarnych

Prof. Roman DAROWSKI SJ zauważył w swoim referacie (*Wkład Polaków do myśli filozoficznej na świecie w XX wieku*), że w minionym stuleciu polska filozofia mogła się poszczycić znacznymi osiągnięciami – zwłaszcza polska szkoła logiczna, czyli tzw. *szkoła lwowsko-warszawska*. Jej założycielem był Kazimierz TWARDOWSKI (1866-1938), a głównymi przedstawicielami – obok samego twórcy – byli: Jan ŁUKASIEWICZ (1878-1956), Alfred TARSKI (1901-1983) i Stanisław LEŚNIEWSKI (1886-1939). Adherenci szkoły lwowsko-warszawskiej objęli wiele katedr uniwersyteckich, a po 1945 roku właśnie ta filozofia była głównie wykładana na uniwersytetach państwowych. Kazimierz AJDUKIEWICZ (1890-1963) – jeden z czołowych przedstawicieli tej szkoły – zostawił bogaty dorobek filozoficzny, który wpłynął na rozwój niektórych poglądów Koła Wiedeńskiego. Jego ważne osiągnięcia dotyczą logicznej teorii języka, semantyki logicznej i analizy problematyki teoriopoznawczej. Tadeusz KOTARBIŃSKI (1886-1981) był znany przede wszystkim dzięki swej prakseologii. Głównym jego dziełem jest *Traktat o dobrej robocie* (1955), który po przetłumaczeniu

w roku 1965 na język angielski<sup>2</sup> od razu zdobył dużą popularność za granicą.

Tradycje szkoły lwowsko-warszawskiej kontynuują m.in.: Bogusław WOLNIEWICZ (ur. 1927), Edward NIEZNAŃSKI (ur. 1938), Jerzy PERZANOWSKI (1943-2009) i Jan WOLEŃSKI (ur. 1940).

Przedstawicielem fenomenologii w Polsce, który zyskał światową sławę, był Roman INGARDEN (1893-1970). Najbardziej znane i cenione są jego osiągnięcia w dziedzinie estetyki. Anna-Teresa TYMIENIECKA (ur. 1923), uczennica INGARDENA, stworzyła nowy nurt fenomenologii, zwany „fenomenologią życia i ludzkiej kondycji” (*phenomenology of life, phenomenology of the human condition*). Ks. Robert SOKOŁOWSKI, Amerykanin polskiego pochodzenia, uważany jest w USA za najwybitniejszego fenomenologa żyjącego na przełomie XX i XXI wieku.

Znany w historii filozofii jest nurt o nazwie tomizm egzystencjalny. Czołowym przedstawicielem tego nurtu był Mieczysław A. KRĄPIEC OP (1921-2008), autor wielu dzieł tłumaczonych na języki obce. Spośród innych wybitnych przedstawicieli tego nurtu należy wymienić Stefana SWIEŻAWSKIEGO (1907-2004), Jerzego KALINOWSKIEGO (1916-2000), ks. Stanisława KAMIŃSKIEGO (1919-1986), s. Zofię ZDYBICKĄ USJK (ur. 1928), Antoniego B. STĘPNIA (ur. 1931), ks. Stanisława KOWALCZYKA (ur. 1932).

Filozofią systemu komunistycznego był marksizm. W wydaniu polskim był on stosunkowo liberalny i w jakiejś mierze twórczy. Wywierał on pewien wpływ na myśl filozoficzną w innych krajach, zwłaszcza w Europie Wschodniej. Do najbardziej znanych przedstawicieli tego nurtu należą Adam SCHAFF (1913-2006) i Marek FRITZHAND (1913-1992).

Z żyjących obecnie filozofów na uwagę — zdaniem ks. Romana DAROWSKIEGO — zasługują przede wszystkim: etyk ks. Tadeusz ŚLIPIKO SJ (ur. 1918), emerytowany profesor Akademii Ignatianum, ks. Czesław BARTNIK (ur. 1929), filozof i teolog z Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Władysław STRÓŻEWSKI (ur. 1933), profesor Uni-

---

<sup>2</sup> *Praxiology. An introduction to the science of efficient action*, New York: Pergamon Press, 1965.

wersytetu Jagiellońskiego i Akademii Ignatianum, Stanisław GRYGIEL (ur. 1934), profesor Papieskiego Uniwersytetu Laterańskiego w Rzymie, ks. Michał HELLER (ur. 1936), filozof przyrody, profesor Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie.

Polakiem, który znacząco wpłynął na światową myśl filozoficzną, był Karol WOJTYŁA (1920-2005). Dzięki autorytetowi, jakim się cieszył szczególnie po wyborze na Stolicę Piotrową, jego dzieła zostały przełożone na wiele języków. Był wybitnym przedstawicielem humanizmu i personalizmu chrześcijańskiego.

Omówieniu referatu prof. DAROWSKIEGO poświęcono tak wiele miejsca z uwagi na to, że poruszane w nim zagadnienia doskonale korespondowały z tytułem częstochowskiej konferencji.

Problematyka pozostałych wystąpień zostanie przedstawiona jedynie w kilku zdaniach.

Dr hab. Grażyna SZUMERA (UŚ) zaznaczyła w swoim wystąpieniu (pt. *Zwolennicy psychologii narodów w myśli polskiej pierwszej połowy XX wieku*), że w refleksji nad narodem można wyróżnić model kulturowy i model polityczny. W pierwszym modelu kategorię narodu pojmowano jako kategorię psychologiczną, moralną, mistyczną, kulturowo-historyczną. Z kolei w drugim ujęciu kategorią narodu posługiwano się w kontekście analiz politycznych. Konkludując, mówczyni stwierdziła, że na początku XX wieku w dyskusji prowadzonej przez polskich myślicieli nad zagadnieniem narodu często wypowiadano się na temat różnic między Polakami i innymi nacjami. Podkreślano indywidualizm, umiłowanie wolności, tolerancyjność oraz głoszone niezmiennosc psychiki narodu.

Trzecim prelegentem był dr hab. prof. UKSW Artur ANDRZEJUK, który w swym referacie pt. *Filozofia na polskiej emigracji niepodległościowej w Wielkiej Brytanii (1940–1990)* stwierdził między innymi, że na emigracji, w drugiej połowie XX wieku, Polacy z powodzeniem rozwijali myśl filozoficzną – zarówno historiofilozofię, jak i filozofię spekulatywną. Jednak – konkludował prelegent – najwięcej dokonań należy odnotować na polu filozofii pragmatycznej i społecznej, która na emigracji cieszyła się większym zainteresowaniem niż w Polsce.

Ostatni wykład pierwszej części obrad plenarnych wygłosił dr hab. prof. UZ Stefan KONSTAŃCZAK (*Z europejskiej perspektywy. Zbigniew Antoni Jordan jako historyk najnowszej filozofii polskiej*). Mówca przybliżył dorobek emigracyjnego filozofa Zbigniewa JORDANA, który w kraju był mało znany z tej racji, że działał m.in. w Radiu Wolna Europa i wypowiadając się jako sowietolog, był poddany ostrej cenzurze. JORDAN dużo publikował w języku angielskim – zajmował się PLATONEM, ale analizował też dorobek KOTARBIŃSKIEGO, LEŚNIEWSKIEGO, TARSKIEGO, przez co znacznie spopularyzował w Anglii polską szkołę logiczną.

Drugą część obrad plenarnych rozpoczął dr hab. Paweł POLAK referatem zatytułowanym *Polscy myśliciele wobec teorii względności w latach 1905–1925*. Prelegent akcentował, że silne wpływy filozofii niemieckiej w Polsce w pierwszych dekadach XX wieku przyczyniały się do popularyzacji teorii względności. Wspomniał też o kilku znaczących autorach, którzy byli zainteresowani teorią względności i jej filozoficznymi konsekwencjami – np. Maksymilian Tytus HUBER, Zygmunt Michał ZAWIRSKI, Stanisław ZAREMBA.

Prof. Andrzej ZALEWSKI przedstawił niezwykle precyzyjny wykład na temat teorii filmu Romana INGARDENA jako fragmentu ogólniejszej teorii dotyczącej dzieła sztuki. Przypomniał pierwszeństwo INGARDENA (obok MERLEAU-PONTY'EGO) w badaniach fenomenologicznych nad sztuką filmową. Wskazał na kluczowy charakter tej refleksji w badaniach nad teorią dzieła sztuki.

Dr hab. Andrzej CIAŻELA zaprezentował referat pt. *Miejsce „nowego humanizmu” Bogdana Suchodolskiego w panoramie polskiej i europejskiej myśli XX i XXI wieku*, w którym stwierdził, że obecny humanizm jest wielowątkowy, często odbiegający od pragmatyzmu. Bogdan SUCHODOLSKI był wybitnym humanistą, któremu bliskie były idee piękna, ładu moralnego, szlachetnych wzorów do naśladowania oraz kult życia i wolności. Kończąc wystąpienie, mówca stwierdził, że aktualnie wielu autorów nawiązuje do *filozofii życia* w interpretacji SUCHODOLSKIEGO.

Ostatnie wystąpienie, w ramach obrad plenarnych, należało do dr. hab. Marka REMBIERZA (*Wzorce osobowe rzetelnego uprawiania i nauczania filozofii — z polskiej debaty metafizycznej*). W swoim referacie prelegent zaapelował o uprawianie rzetelnej filozofii, tzn. pozbawionej werbalizmu, przyczynkarstwa i efekciarstwa. Dobrego filozofa winna cechować pokora, w parze z którą idzie dobrze ukształtowana autorefleksja.

Referat dr. hab. Wiesława WÓJCIKA (*Alternatywna wobec logicyzmu koncepcja filozofii matematyki w polskiej szkole logicznej*) został wygłoszony — z powodu nieprzewidzianych zdarzeń losowych — w drugim dniu konferencji. Podjęta w wystąpieniu problematyka oscylowała wokół dorobku tzw. nowej logiki, którą klasyczni filozofowie przyjmowali początkowo z rezerwą jako mało przydatną dla rozważań metafizycznych. Prelegent zauważył, że tautologia jest przydatna w logice, matematyce jako dobre narzędzie dla metanauki. Stwierdził, że musiało upłynąć sporo czasu, by ta nowa logika została uznana i zasymilowana w dyskursie prowadzonym przez klasyczną filozofię — tradycję humanistyczną (arystotelesowską).

Zakończenia częstochowskiej konferencji dokonał w imieniu organizatorów dr Maciej WOŹNICZKA, który podziękował wszystkim uczestnikom oraz osobom zaangażowanym w przygotowanie i przeprowadzenie tego spotkania. W refleksji końcowej zauważył, że do omówienia i przedyskutowania pozostało jeszcze wiele zagadnień dotyczących *Filozofii polskiej na tle filozofii europejskiej w XX wieku*. Na koniec zaprosił wszystkich uczestników do udziału w przyszłorocznej konferencji oraz zapowiedział wydanie materiałów pokonferencyjnych w formie książki.

Nieformalnym zwieńczeniem konferencji był spacer na Jasną Górę i zapoznanie się ze zbiorami Biblioteki Jasnogórskiej (na co uzyskano specjalną zgodę Ojca Przeora).

## Wystąpienia w ramach sekcji tematycznych

### Sesja 1 (24 października 2013 r.)

#### SEKCJA I

Przewodniczący: **dr hab. Andrzej CIĄŻEŁA**

- Dr Krzysztof KĘDZIORA (UŁ): *Stanisław Brzozowski jako niewczesny myśliciel.*
- Mgr Bogusław MEIKSNER (UŚ): *Stanisława Brzozowskiego, Bolesława Micińskiego i Józefa Tischnera przyczynki do przyszłej filozofii człowieka.*
- Dr Anna KAZIMIERCZAK-KUCHARSKA (UKSW): *Oryginalność etyki perfekcjonistycznej Henryka Elzenberga na tle myślicieli polskich oraz europejskich.*
- Mgr Ryszard PRZYBYLSKI (Częstochowa): *Człowiek wobec siebie samego i Idei Międzyludzkiego w twórczości Witolda Gombrowicza.*

#### SEKCJA II

Przewodniczący: **dr Adam OLECH**

- Mgr Anna GŁADKOWSKA (UPJPII): *Drogi wiodące do poznania Boga i człowieka. Myśl filozoficzno-teologiczna Edyty Stein.*
- Mgr Dorota KUTYŁA (UW): *Ku cywilizacji przyszłości – doświadczenie miasta w badaniach Floriana Znanieckiego.*
- Mgr Sabina PREJSNAR-SZATYŃSKA (UJ): *Kulturalizm Floriana Znanieckiego i jego recepcja.*

### Sesja 2 (24 października 2013 r.)

#### SEKCJA I

Przewodniczący: **dr hab. Stefan KONSTAŃCZAK**



- Mgr Michalina KUBLICKA (USz): *Między Bergsonem a Levinasem. Inspiracje Barbary Skargi w koncepcji człowieka.*
- Dr Magdalena MRUSZCZYK (UŚ): *Anny Teresy Tymienieckiej fenomenologia życia. Inspiracje.*
- Dr Adam DURA (Wieluń): *Z badań nad sumieniem w polskiej i niemieckiej myśli filozoficznej przełomu XX i XXI wieku.*
- Dr Anna MAREK-BIENIASZ (AJD): *Wkład filozofów polskich w rozwój ekofilozofii i etyki środowiskowej w drugiej połowie XX wieku.*

## SEKCJA II

Przewodniczący: **dr hab. Artur ANDRZEJUK**

- Dr Adam KUBIAK (URz): *Pożytki z lokalności.*
- Dr Justyna STECKO (PRz): *Problematyka zła w filozofii polskiej na przykładzie homo crudelis Mariana Zdziechowskiego.*
- Bartosz WÓJCIK (student UJ): *Drogi myślowe Marka Siemka: od marksizmu do społecznej filozofii transcendentalnej.*
- Mgr Wanda PILCH (AI): *Nowe elementy wniesione przez Stanisława Ziemiańskiego Sł do filozofii Boga.*

## Sesja 1 (25 października 2013 r.)

### SEKCJA I

Przewodniczący: **dr hab. Andrzej CIĄŻĘŁA**

- Dr Mariusz OZIĘBŁOWSKI (AJD): *Społeczny kontekst poznawczego paraliżu filozofii wg S.I. Witkiewicza.*
- Dr Tomasz MRÓZ (UZ): *B. Russell, K.R. Popper i W. Witwicki o totalitaryzmie Platona.*
- Dr Marcin PIETRZAK (UO): *Portyk polski. Neostoicyzm lwowsko-warszawski a problem polskiej filozofii narodowej.*

## SEKCJA II

Przewodnicząca: **dr Magdalena PŁOTKA**

- Dr Henryk POPOWSKI (AJD): *Polscy obrońcy metafizyki – filiacje filozofii niemieckiej.*
- Dr Izabella ANDRZEJUK (UKSW): *Teoria sublimacji Konstantego Michalskiego jako źródło jego poglądów historyzoficznych.*

## Sesja 2 (25 października 2013 r.)

## SEKCJA I

Przewodniczący: **dr hab. Wiesław WÓJCIK**

- Dr Ryszard MISZCZYŃSKI (AJD): *Frege a szkoła lwowsko-warszawska.*
- Dr Piotr SURMA (UW): *Filozoficzne inspiracje Jana Łukaszewicza.*
- Dr Adam OLECH (AJD): *O Ingardenie i Ajdukiewiczu – dwóch uczniach Husserla. W setną rocznicę wydania „Idei I”.*

## SEKCJA II

Przewodnicząca: **dr Izabella ANDRZEJUK**

- Dr Andrzej NOWIK (UKSW): *Metoda uprawiania historii filozofii u ks. Pawła Siwka.*
- Dr Magdalena PŁOTKA (UKSW): *Krakowski komentarz do „Sentencji” Piotra Lombarda „Utrum Deus gloriosus” na tle tradycji europejskiej.*
- Mgr Anna SMYWIŃSKA-POHL (UJ): *O Janinie Suchorzewskiej.*

## Sesja 3 (25 października 2013 r.)

## SEKCJA I

Przewodniczący: **dr Adam KUBIAK**

- Mgr Wojciech MACKIEWICZ (UWr): *Spór o istnienie czasu: Edmund Husserl – Roman Ingarden.*
- Dr Grzegorz TRELA, mgr Renata TRELA (UPJPII): *Filozofia nauki Stefana Amsterdamskiego.*
- Dr Marek PEREK (AJD): *Antycypacja, filiacja czy nieporozumienie. Kilka uwag o podobieństwach wypowiedzi Ajdukiewicza i Kuhna w kwestii nieprzekładalności języków naukowych.*

## SEKCJA II

Przewodniczący: **dr Tomasz MRÓZ**

- Mgr Michał PŁÓCIENNIK (UPJPII, AJD): *Polska recepcja klasycznej filozofii indyjskiej – Leon Cyboran.*
- Ks. dr Adam FILIPOWICZ (UKSW): *Filozofia w służbie teologii – czyli o dydaktyce filozofii w wyższych seminariach duchownych w XX wieku.*
- Dr Maciej WOŹNICZKA (AJD): *Przyczyny zaniedbań w edukacji filozoficznej w Polsce.*